

ГЛАДЫШЧУК А. А.

Праф., к. ф.-м. н. Брэсцкага дзяржаўнага тэхнічнага ўніверсітэта,
г. Брэст, Рэспубліка Беларусь

СКОКАЎСКИ ДЗЁННИК ПРЫНЦА БАВАРСКАГА

Гэты сціплы артыкул прысвячаю памяці майго дзядулі, КАМАРЭВІЧА ЛУКАША ЛУК'Я-НАВІЧА (мал. 1), радавога салдата той Вялікай еўрапейскай вайны, якую ён у складзе расійскага Ізмайлаўскага гвардзейскага палка прайшоў ад пачатку да канца, закончыўшы вайну на лініі канала Агінскага.

Справа з дзённікам прынца Баварскага Леапольда (мал. 2), камандуючага Германскім усходнім фронтам той Вялікай вайны, выплыла нечакана пры падрыхтоўцы манаграфіі “Нямцэвічы. Сапраўдныя гісторыі” [1]. Дагэтуль аб дзённіку прынца Баварскага было малавядома [2], таму што аб ім у айчыннай літаратуры не было звестак. А тое, што прынец Баварскі меў месца пражывання з 1 верасня 1916 года па 10 мая 1918 года ў скокаўскім палацы Нямцэвічаў каля Брэста (мал. 3), было зусім невядомым

фактам. Гэта было звязана з тым, што стаўка камандуючага фронтам з'яўлялася сакрэтным аб'ектам і не згадвалася ў афіцыйных зводках.

Тэма, аб якой пойдзе гаворка, ужо не аднойчы абмяркоўвалася [3, 4], але тэксты дзённіка прынца Баварскага, якія ён пісаў у Скоках, поўнасцю нідзе не надрукаваны, таму знаёмства з імі кожны раз дае новыя дэталі абставін падпісання як Ваеннага перамір'я ў Скоках 15 снежня 1917 года, так і падрыхтоўкі да падпісання Мірнага дагавора.

Некалькі слоў пра самога Леапольда, прынца Баварскага. Ён належаў да каралеўскага баварскага роду Віттэльсбаху, які з канца XII стагоддзя і да канца Першай сусветнай вайны правіў Баварыяй. Гэта яго старэйшы брат Людвік III быў апошнім каралём Баварыі, які, дарэчы, наведваў у Скоках свайго брата 2 лістапада 1916 года (мал. 4). Прынц Леапольд быў жанаты на дачцы аўстра-вянгерскага манарха. Без сумнення, пад час саміх перамоў у Брэст-Літоўску ён быў адной з самых інфармаваных асоб.

Малюнак 1 – Радавы гвардзейскага Ізмайлаўскага палка Камарэвіч Лукаш Лук'янавіч. Санкт-Пецярбург, 1912 год

von Aufnahme Rud. Lichtenberg, Oldenburg. Sirell & Co., G. m. b. H., Leipzig-Oldenburg.

Leopold
Prinz von Bayern
Königlicher Hofmarschall

Малюнак 2 – Прынц Баварскі Леапольд (1846-1930)

Малюнак 3 – Скокаўскі палац у 1916–1918 гг. (здымак прадаставіў С.В. Басаў)

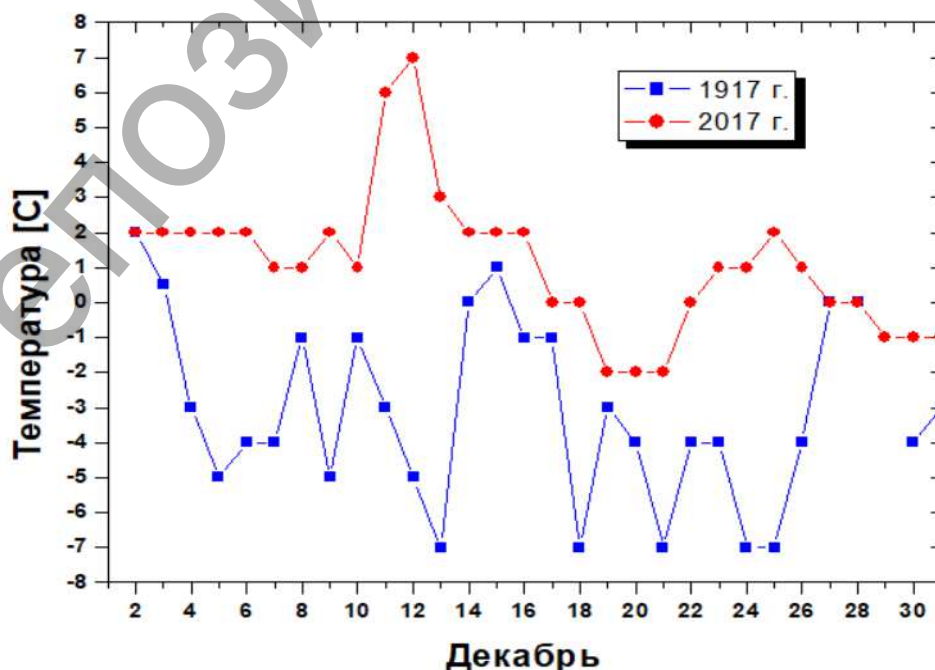
Малюнак 4 – Візіт баварскага караля Людвіка III у Скокі 2 лістапада 1916 года

Прынц Баварскі, убачыўшы першы раз скокаўскі палац у верасні 1916 года, які ён назваў “замачак Шкокі”, заўважыў [5]: *“Замачак Шкокі, трэба прызнаць, з’яўляецца зусім мілым, звычайна, без асаблівых прэтэнзій. Усё ж такі з прычыны зменлівага стану ён занябаны і забруднены. Вялікі паркавы сад складаецца з цудоўных старых дрэваў; парк, агарод і фруктовы сад былі, як у ва ўсіх мясцовых маёнтках, закладзены цудоўна і практычна”.*

Але адным з яго цудоўных назіранняў з’яўляюцца запісы ў дзённіку аб надвор’і з кароткім каментарыем, якія маюць безумоўна навуковы сэнс, таму што больш іх у той час ніхто не веў.

Паралелі надвор'я ў Скоках і аколіцах у 100-гадовым ракурсе.

снежань 1917 г.	дзённік прынца Баварскага [5]	снежань 2017 г.
2.12. + 2 ⁰ С	без ветра, сям-там выглядае сонца	+ 2 ⁰ С
3.12. + 0,5 ⁰ С	заходні штармавы вецер, пасля поўдня завіруха	+ 2 ⁰ С
4.12. - 3 ⁰ С	усё пакрыта снегам	+ 2 ⁰ С
5.12. - 5 ⁰ С	цудоўны зімовы дзень з хутка паніжаючай т-рай	+ 2 ⁰ С
6.12. - 4 ⁰ С	большай часткай хмурае неба	+ 2 ⁰ С
7.12. - 4 ⁰ С	хмура	+ 1 ⁰ С
8.12. - 1 ⁰ С	выпаў свежы снег, і стала санная дарога	+ 1 ⁰ С
9.12. - 5 ⁰ С	хмура	+ 2 ⁰ С
10.12. - 1 ⁰ С	хмура і зацішша, падае снег	+ 1 ⁰ С
11.12. - 3 ⁰ С	цудоўны зімовы ранак пры марозным усходнім ветры	+ 6 ⁰ С
12.12. - 5 ⁰ С	халодны зімовы дзень без сонца	+ 7 ⁰ С
13.12. - 7 ⁰ С ÷ - 10 ⁰ С	хмура, тэмпература хутка панізілася	+ 3 ⁰ С
14.12. 0 ⁰ С	заходні вецер і снег з дажджом	+ 2 ⁰ С
15.12. + 1 ⁰ С	заходні вецер, снег растае	+ 2 ⁰ С
16.12. - 1 ⁰ С	хмура з частым снегападам	+ 2 ⁰ С
17.12. - 1 ⁰ С	цудоўны сонечны зімовы дзень, вечарам стала марозна	0 ⁰ С
18.12. - 7 ⁰ С	хмура і штыль, потым пацяплела	0 ⁰ С
19.12. - 3 ⁰ С	халодны цудоўны зімовы дзень	- 2 ⁰ С
20.12. - 4 ⁰ С	туманна, слабы паўночна-усходні вецер	- 2 ⁰ С
21.12. - 7 ⁰ С	дзьме моцны ледзяны паўднёва-усходні вецер	- 2 ⁰ С
22.12. - 4 ⁰ С	туманна і хмура	0 ⁰ С
23.12. - 4 ⁰ С	хмура і туманна	+ 1 ⁰ С
24.12. - 7 ⁰ С	туманна	+ 1 ⁰ С
25.12. - 7 ⁰ С	цудоўны зімовы дзень	+ 2 ⁰ С
26.12. - 4 ⁰ С	цудоўны зімовы дзень	+ 1 ⁰ С
27.12. 0 ⁰ С	хмура і адліга	0 ⁰ С
28.12. 0 ⁰ С	хмура	0 ⁰ С
29.12.	на паляванні хмура пры паўднёва-усходнім ветры	- 1 ⁰ С
30.12. - 4 ⁰ С	хмура пры ўсходнім ветры	- 1 ⁰ С
31.12. - 3 ⁰ С	хмура з усходнім ветрам	

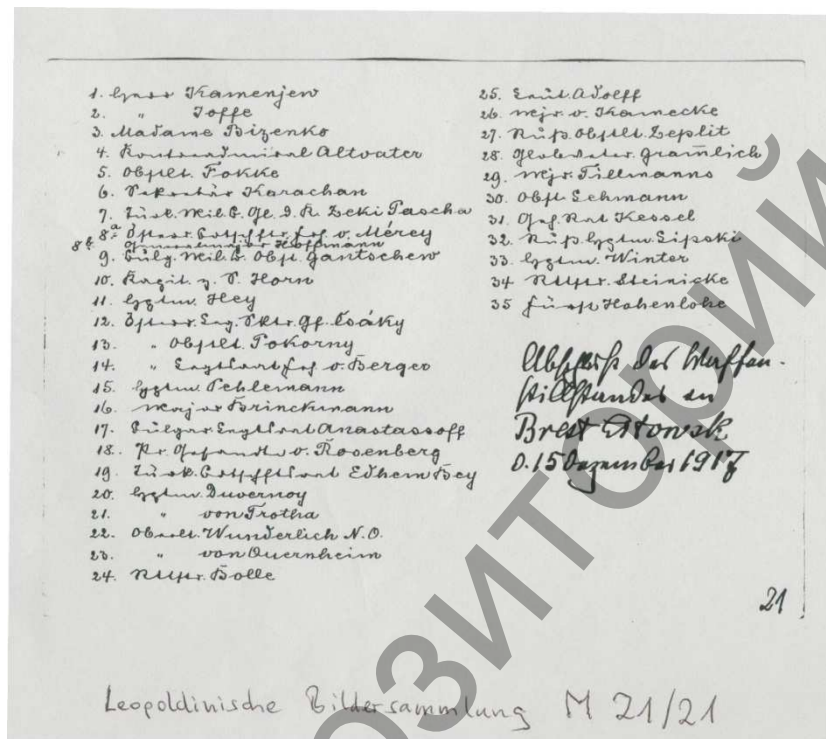
Можна па-рознаму да гэтага назірання аднесціся на фоне міравых праблем таго часу, але тэндэнцыю павялічэння агульнай тэмпературы на 100-гадовым адрэзку часу не заўважыць нельга.

Што да спраў міравых. Як ужо добра вядома, дзякуючы дзённіку прынца Баварскага, ўдалося вызначыць, што Першая сусветная вайна на Ўсходзе была зупынена менавіта ў Скокаўскім палацы 15 снежня 1917 года [1]. Як запісаў у сваім дзённіку прынец Баварскі Леапольд [5]: “15 снежня, +1°, заходні вецер, снег растае. Генерал Гофман трываў цэлы дзень жорсткую барацьбу з рускімі ўпаўнаважанымі. Вёў перамовы вельмі элегантна і прывёў іх да заключэння”.

Гэта здарылася ў 11 гадзін вечара, калі былі падрыхтаваны дакументы. Затым мы ўсе сабраліся ў нашай вялікай сталовай, дзе гэтыя дакументы былі ўрачыста падпісаны прысутнымі тут упаўнаважанымі.

Пасля кароткага звароту з прамоваю я перадаў па адным экзэмпляры прадстаўнікам Аўстра-Венгрыі (графу Мерзю), Турцыі (Зэкі-Паша), Балгарыі (мала здольнаму міністру юстыцыі), Расіі (Іофэ).

Гэта была сусветная гістарычная падзея, якую, пэўна, ні адзін удзельнік не забудзе!”

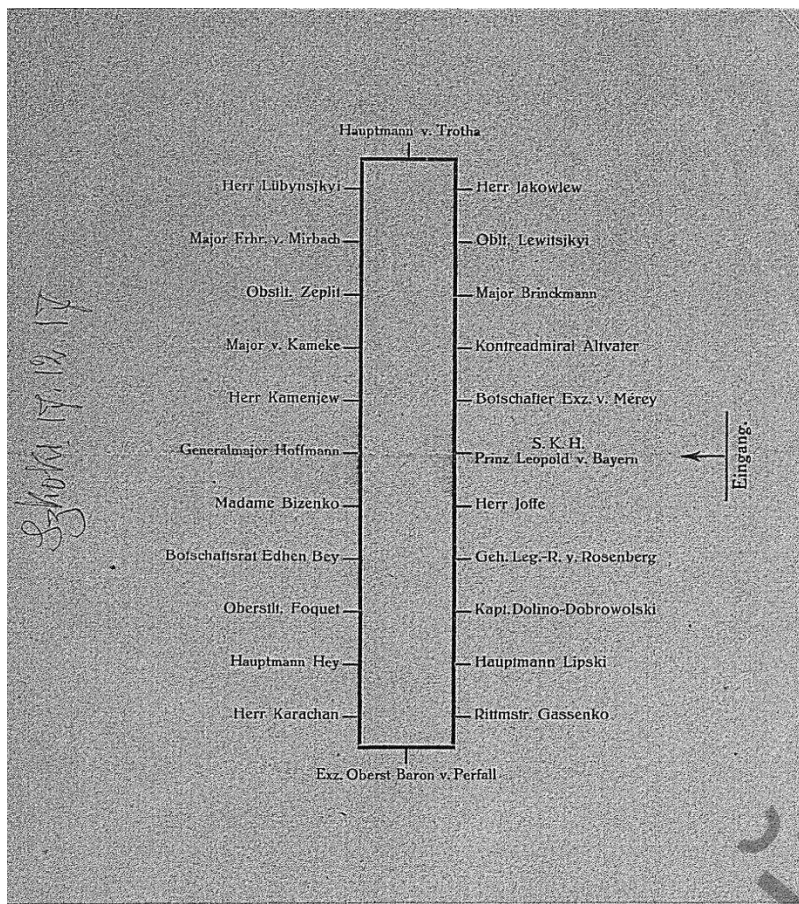

Малюнак 5 – Адваротны бок здымку падпісання Ваеннага перамір'я ў Скоках 15 снежня 1917 года

радца пасольства Анастасу; 18. прускі пасланнік фон Розэнбэрг; 19. турэцкі радца пасольства Эдхэм Бэй; 20. капітан Дувэрноў; 21. капітан фон Трота; 22. падпалкоўнік Вундэрліх; 23. падпалкоўнік фон Квэрнхэйм; 24. майстар верхавой язды Боле; 25. лейтэнант Адольф; 26. маёр фон Камэке; 27. рускі падпалкоўнік Цэпліт; 28. генерал-ветэрынар Грамліх; 29. маёр Цільманс; 30. палкоўнік Леман; 31. тайны радца Кесэль; 32. рускі капітан Сікорскі; 33. капітан Вінтэр; 34. майстар верхавой язды Штэйнікэ; 35. князь фон Гохэнлоэ”. Усяго 35 асобаў.

Відавочнае пытанне: “А чаму падпісанне Ваеннага перамір'я не адбылося ў Белым палацы ў крэпасці?” Як сведчыць дзённік прынца Баварскага [5], Белы палац альбо Тэ-атральная зала, як называў яе прынец, проста да гэтай справы 15 снежня 1917 года не была яшчэ падрыхтавана. Таму і першае арганізацыйнае паседжанне ўжо па мірным перамовам 17 снежня 1917 года таксама адбылося ў Скоках (мал. 6): “17 снежня, -1°, цудоўны сонечны зімовы дзень, вечарам стала холадна. Да абеду ў Скокі прыбылі да

Як напісана на зваротным боку фотаздымка падпісання Ваеннага перамір'я самім прынцам (мал. 5), у гэтай сусветнай гістарычнай падзеі прыймалі ўдзел [1]: “1. Каменеў; 2. Іофэ; 3. спадарыня Бізэнко; 4. контр-адмірал Альтфатэр; 5. падпалкоўнік Фоке; 6. сакратар Карахан; 7. турэцкі ваенны ўпаўнаважаны генерал кавалерыі Зэкі Паша; 8а. аўстрыйскі пасол барон фон Мерзю; 8б. генерал-маёр Гофман; 9. балгарскі ваенны ўпаўнаважаны палкоўнік Ганчэў; 10. марскі капітан Горн; 11. капітан Хэй; 12. аўстрыйскі сакратар пасольства граф Ксакі; 13. аўстрыйскі падпалкоўнік Пакорны; 14. аўстрыйскі радца пасольства барон фон Бэргер; 15. капітан Пэлеман; 16. маёр Брынк-ман; 17. балгарскі

Малюнак 6 – План размяшчэння ўдзельнікаў арганізацыйнага паседжання па Брэсцкаму міру ў Скоках 17 снежня 1917 года

мяне ўсе прысутныя кіраўнікі дэпутацый саюзнікаў Рэйха, а таксама ўсе рускія. Рускія паступова становяцца больш даверлівыя, і я вельмі цікаўлюся, якім чынам у хуткім часе будзем прымацца за новыя ўжо мірныя перамовы”.

Адначасова наладжваліся сувязі і з украінскай дэлегацыяй, аб чым прынц Баварскі заўважыў, праўда, скептычна: “16 снежня, нядзеля, -1°, хмурна, часты снегапад. Тры ўкраінскія афіцэры з Кіева прыбылі сёння сюды і былі вечарам у казіно маімі гасцямі. Яны спрабавалі сказаць, чаго яны ўласна хочуць, але не зусім зразумела”.

Але трэба бачыць, што 100 гадоў таму на нашай зямлі вырашаліся справы сусветнага кшталту, таму падрыхтоўка да іх шла вельмі адказна [5]: “18 снежня, -7°, хмурна і штэль, пазней пацяплела.

Іофэ і Каменеў сёння паехалі ў Варшаву, каб на ўласныя вочы пераканацца, як там даглядаюць

параненых і хворых рускіх ваеннапалонных. Магчыма, гэта толькі была зачэпка для заўсёды ім ўласцівага падбухторвання. Ва ўсялякім разе, за імі строга сачылі.

З Берліна ў Брэст прыбылі сёння на папярэднія перамовы пра мір тры высокія чыноўнікі з Міністэрства замежных спраў. Генералу Гофману было даручана прадстаўляць вышэйшае кіраўніцтва на перамовах.

Падрыхтоўку для пражывання тут кожнай чаканай шматлікай дэлегацыі мае падначаленыя вырашылі з вялікім майстэрствам. Пры тутэйшых будаўнічых абставінах было гэта зусім не лёгка. Усё ж такі гэта павінна было стаць магчымым, бо, мне здавалася, у нашых інтарэсах неабходна мірныя перамовы весці тут, а не дзе-небудзь у нейтральнай краіне.

Вялікая зала ў тэатральным будынку ў цэнтры крэпасці была абсталявана, як зала для паседжанняў пленарных нарад канферэнцыі, для чаго яна мела адпаведную плошчу. У параўнальна шматлікіх суседніх памяшканнях меліся малыя і вялікія пакоі, якія аддаваліся для нарад місій асобных дзяржаў.

Таксама дастаткова паклапаціліся і з жылымі памяшканнямі для шматлікіх спадароў, і наша казіно праз адпаведную прыбудову было значна павялічана”.

Афіцыйнае адкрыццё канферэнцыі па перамовам для заключэння міра адбылося ў крэпасці 22 снежня 1917 года [5]: “22 снежня, - 4°, было туманна і хмурна. На чатыры гадзіны пасля абеду было прызначана ўрачыстае адкрыццё канферэнцыі па міры. Мае падначаленыя ператварылі з неверагоднай хуткасцю вялікую тэатральную залу (у ядры крэпасці) у вартасную канферэнц-залу.

Усе ўдзельнікі былі своечасова дастаўлены, і я спрыяў гэтаму. Я выступіў з кароткім зваротам з нагоды ўрачыстага адкрыцця гэтага такога важнага паседжання мірных перамоў, сам я не меў нічога агульнага з мірнымі перамовамі, як такімі. Было дамоўлена, што старшынства штотды павінна будзе зменьвацца, гэта значыць, гэтае месца павінна будзе займаць па чарзе першая асоба ад кожнай місіі.

У якасі старэйшага гэта прыняў на сябе сённа Яго Вялікасць Хаккі-Паша, якому я перадаў старшынства, і затым я адкланяўся.

Была гэта зноў гістарычная векапомная падзея”.

На наступны дзень, які выпаў на нядзелю, прынец заўважыў [5]: “23 снежня. Нядзеля. -40°. Воблачна і туманна. Я не быў у царкве, таму што ў чымся павінен быў сабе адмовіць, яшчэ трэба было ў абед і вечарам ехаць да Брэста.

Умовы, якія ставяць рускія, проста надта нахабныя і таму абсалютна непрымальныя. Нашы жа матывы, наадварот, здаюцца для мяне надта ціхмянымі. Але я не маю на гэта ніякага ўплыву. Мне здаецца ўвогуле, рускія да хуткага заключэння міру адносяцца несур’ёзна, яны хочуць, мяркую я, справу цянуць як можна дольш, каб лавіць рыбу ў мутнай вадзе.

У любым разе, тут варта падумаць, што магло бы здарыцца, калі рускія надумаюць скасаваць Ваеннае перамір’е, альбо мы будзем вымушаны зрабіць гэты крок; у гэтым разе мы павінны будзем распачаць энергічнае наступленне; няма сумнення, цяжкасць заключалася бы ў тым, як далёка маглі б мы ў цяперашнім стане гэта выканаць...

Гофман, з якім я вывучаў гэтую справу на карце, першапачаткова лічыць больш мудрым набраць абароты наступлення на лініі Псков-Нарва, што верагодна пры склаўшыхся абставінах магло заняць некалькі тыдняў... Я меў на ўвазе самым спрыяльным максімальна аператыўнае валоданне пасля захопа Паўночнага Ёсходу і Ёсходу галоўнымі чыгуначнымі лініямі, а таксама асцярогу нас ад перапраў праз рэкі і забяспечэнне падоўжнага руху і на чыгуначных лініях, так што папаўненне і сувязь абапіраліся б на адзіны базіс.

Пакуль усё гэта было толькі для якой-небудзь будучай музыкі”.

Адсюль няцяжка заўважыць, што стратэгічныя пункты Нарва і Пскоў з’явіліся задоўга да канца лютага наступнага года.

Наступаў новы 1918 год, якога чакалі мільёны людзей ва ўсім свеце і ніхто яшчэ тады не ведаў, што ён прынясе чалавецтву.

Прынец Баварскі ў Скоках запіша [5]: “31 снежня. -30°. Воблачна пры ўсходнім ветры. Генерал Гофман адбыў на адзін дзень у Берлін. На заўтра аб’явілі аб прыбыцці трох украінцаў, якія пр’язджаюць па справам ваеннага перамір’я.

Вечарам была ў нас у казіно артыстка Элен Шульц з Kassler-тэатра, якая мае добры голас і ў зносінах астаўляе сімпатычнае ўражанне... “

СПІС ЛІТАРАТУРЫ

1. Гладышук, А. А. Нямцэвічы. Сапраўдныя гісторыі. – Мінск, 2009 // Прынец Баварскі. Гісторыя дзевятыя. – С. 171–187.
2. Leopold Prinz von Bayern 1846-1930. Aus den Lebenserinnerungen. – Regensburg, 1983. – S. 302–310.
3. Гладышук, А. А. Военное перемирие в Скоках – окончание Первой мировой войны и начало переговоров о заключении мира // Великая европейская война на Беларуси: сборник докладов I Международной научно-практической конференции, д. Скоки Брестского района, 15 декабря 2012 г. – Брест, 2013. – С. 6–10.
4. Гладышук, А. А. О некоторых деталях подписания Военного перемирия в Скоках 15 декабря 1917 г. // Великая европейская война на Беларуси: сборник докладов V Международной научно-практической конференции, д. Скоки Брестского района, 15 декабря 2016 г. – Брест, 2017. – С. 4–7.
5. Nachlass Prinz Leopold. Bayerisches Hauptstaatsarchiv. Geheimüss Hausarchiv. – S. 608–1192.